

NAQSHDAN PODIUMGACHA: MILLIY ORNAMENTLARNING GLOBAL MODADAGI O'RNI

Erkinova Durdona Davron qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn institute 3- bosqich
talabasi

Anotatsiya: Ushbu maqola Markaziy Osiyo, xususan O'zbekistonga xos milliy ornamentlar – ikat va suzani naqshlarining global moda sanoatidagi o'rni va evolyutsiyasini ilmiy tahlil qiladi. Naqshlarning tarixiy kelib chiqishi, madaniy almashinuvdagi roli, zamonaviy dizayndagi qo'llanilishi hamda madaniy o'zlashtirish va qadrlash masalalarini ko'rib chiqadi. Maqola an'ana va innovatsiyaning o'zaro ta'siri orqali milliy merosning global kontekstda saqlanishi va rivojlanishini ta'kidlaydi, shuningdek, etik va iqtisodiy jihatlarni muhokama etadi. Tadqiqot natijalari milliy ornamentlarning moda podiumlaridagi joyini madaniy xilma-xillikni ta'minlovchi omil sifatida baholaydi.

Kalit so'zlar: Milliy ornamentlar, ikat, suzani, global moda, madaniy almashinuv, madaniy o'zlashtirish, madaniy qadrlash, etnik motivlar, moda dizayni, Buyuk Ipak yo'li, hunarmandchilik, texnologik innovatsiyalar, madaniy identifikatsiya, iqtisodiy ta'sir.

Abstract: This article provides a scientific analysis of the role and evolution of the national ornaments of Central Asia, and in particular Uzbekistan - ikat and suzani patterns - in the global fashion industry. The historical origin of the patterns, their role in cultural exchange, their application in modern design, as well as issues of cultural appropriation and appreciation are considered. The article emphasizes the preservation and development of national heritage in a global context through the interaction of tradition and innovation, and also discusses ethical and economic aspects. The results of the study assess the place of national ornaments on the fashion catwalks as a factor ensuring cultural diversity.

Keywords: National ornaments, ikat, suzani, global fashion, cultural exchange, cultural appropriation, cultural appreciation, ethnic motifs, fashion design, Great Silk Road, crafts, technological innovations, cultural identity, economic impact.

Аннотация: В статье представлен научный анализ роли и эволюции национальных орнаментов Центральной Азии, и, в частности, Узбекистана – иката и сюзана – в мировой индустрии моды. Рассматриваются историческое происхождение орнаментов, их роль в культурном обмене, применение в

современном дизайне, а также вопросы культурной апроприации и признания. В статье подчеркивается важность сохранения и развития национального наследия в глобальном контексте посредством взаимодействия традиций и инноваций, а также обсуждаются этические и экономические аспекты. Результаты исследования оценивают место национальных орнаментов на модных подиумах как фактора, обеспечивающего культурное разнообразие.

Ключевые слова: Национальные орнаменты, икат, сюзани, глобальная мода, культурный обмен, культурная апроприация, культурное признание, этнические мотивы, дизайн одежды, Великий шелковый путь, ремесла, технологические инновации, культурная идентичность, экономическое влияние.

Milliy ornamentlar, xususan, Markaziy Osiyo mintaqasiga xos bo'lgan ikat va suzani kabi naqshlar, insoniyat madaniyatining eng qadimiy ifodalaridan biri sifatida, global moda sanoatida o'ziga xos o'rin egallab kelmoqda. Bu naqshlarning kelib chiqishi O'rta asrlardagi Buyuk Ipak yo'lida yotadi, u yerda savdo va madaniy almashinuv orqali Sharq va G'arb madaniyatlari o'zaro ta'sirlangan. Ikat texnikasi, ipni bo'yash va to'qishning murakkab jarayoni orqali yaratiladigan bulutsimon naqshlar bilan mashhur bo'lib, O'zbekistonning Marg'ilon va Buxoro kabi shaharlarida asrlar davomida rivojlangan. Suzani esa, ipak yoki paxta matolari ustiga kashtado'zlik qilinadigan, gullar, mevalar va ramziy motivlar bilan bezatilgan qo'l mehnati mahsuli bo'lib, oilaviy meros va marosimlarda muhim ahamiyatga ega. Ushbu milliy ornamentlarning global modaga kirib borishi XX asrning ikkinchi yarmida, moda dizaynerlari tomonidan etnik motivlarni qayta talqin qilish bilan boshlangan, bu jarayon globalizatsiya va madaniy almashinuvning natijasi sifatida baholanadi. Tarixiy nuqtai nazardan, milliy ornamentlarning moda sanoatidagi o'rni madaniy identifikatsiyani saqlash va yangilash vositasi sifatida ko'riladi. Masalan, 1920-1930-yillarda konstruktivizm davrida, folklor elementlari yangi talqinlar bilan moda dizayniga kiritilgan, bu orqali milliy an'analar zamonaviy estetikaga moslashtirilgan. O'zbekiston kontekstida, ikat va suzani naqshlari zamonaviy moda kolleksiyalarida faol qo'llanilmoqda, masalan, O'zbekistonlik dizaynerlar tomonidan yaratilgan liboslarda ular milliy identifikatsiyani ta'kidlaydigan va shu bilan birga global tendensiyalarga mos keladigan tarzda ishlatiladi. Xalqaro miqyosda, Dior, Gucci va Oscar de la Renta kabi brendlar etnik motivlarni o'z kolleksiyalarida ishlatib, Sharqiy naqshlarni podiumlarga olib chiqqanlar, bu orqali milliy ornamentlarning universal jozibadorligini namoyish etganlar. Bunday integratsiya nafaqat estetik qiymatga ega, balki iqtisodiy jihatdan

ham muhim: O'zbekistonning hunarmandchilik markazlarida ishlab chiqarilgan matolar global bozorda talabga ega bo'lib, mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlaydi. Biroq, milliy ornamentlarning global modaga kirib borishi madaniy o'zlashtirish (cultural appropriation) va madaniy qadrlash (cultural appreciation) o'rtasidagi nozik chiziqni ko'taradi. Madaniy o'zlashtirish, ko'pincha dominant madaniyat vakillari tomonidan marginalizatsiyalangan madaniyat elementlarini kontekstdan ajratib olish va foyda olish shaklida namoyon bo'ladi, bu esa stereotiplar va hurmatsizlikka olib kelishi mumkin. Masalan, moda sanoatida etnik motivlarni kredit bermasdan ishlatish, ularning ramziy ma'nosini yo'qotishiga sabab bo'ladi, bu esa madaniy qadrlashdan farqli o'laroq, ekspluatatsiya sifatida baholanadi. Aksincha, madaniy qadrlashda, dizaynerlar manba madaniyatini hurmat qilgan holda, hamkorlik orqali ishlaydilar, masalan, mahalliy hunarmandlar bilan birgalikda kolleksiyalar yaratish orqali. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday yondashuv madaniy merosni saqlashga yordam beradi va global moda sanoatida etnik motivlarni etik ishlatishni ta'minlaydi. O'zbekiston misolida, Buxoro biennalesida ikat naqshlari kollektiv madaniy shifo va identifikatsiya vositasi sifatida ishlatilgan, bu zamonaviy san'at va modaning o'zaro ta'sirini namoyish etadi. Zamonaviy moda dizaynida milliy ornamentlarning roli texnologik innovatsiyalar bilan ham bog'liq. Kompyuter grafikasi va raqamli to'qish texnologiyalari orqali an'anaviy naqshlar yangi elementlar bilan boyitilmoqda, bu esa ularning zamonaviy kontekstda qo'llanilishini osonlashtiradi. Masalan, oltin zargarlik dizaynida global madaniy ta'sirlar an'anaviy motivlarni o'zgartirib, yangi tendensiyalarni yaratmoqda. Ilmiy jihatdan, bu jarayon madaniy sinkronizatsiya sifatida talqin qilinadi, u yerda mahalliy madaniyat global tendensiyalar bilan uyg'unlashadi, natijada yangi moda uslublari paydo bo'ladi. Bunday yondashuv nafaqat estetik, balki ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega: milliy ornamentlar orqali madaniy identifikatsiya mustahkamlanadi va global bozorda raqobatbardoshlik ortadi.

Xulosa qilib aytganda, milliy ornamentlarning global modadagi o'rni madaniy almashinuvning dinamik jarayonini aks ettiradi, u yerda an'ana va innovatsiya o'zaro ta'sirlanib, yangi madaniy narrativlarni yaratadi. Ushbu naqshlarning podiumlarga chiqishi nafaqat moda sanoatini boyitadi, balki madaniy merosni saqlash va tarqatishga xizmat qiladi, shu bilan birga etik muammolarni hal qilish zarurligini ta'kidlaydi. Kelajakda, texnologik va madaniy integratsiya orqali, milliy ornamentlar global modaning ajralmas qismiga aylanib, madaniy xilma-xillikni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. How Global Brands Appropriate National Ornaments of Central Asia. CABAR.asia. URL: https://longreads.cabar.asia/ornaments_en

2. The Democracy of Ikat and Suzani, or How Unique Looks are Created in Uzbekistan. Voices on Central Asia, 2019.

URL: <https://voicesoncentralasia.org/the-democracy-of-ikat-and-suzani-or-how-unique-looks-are-created-in-uzbekistan/>

3. Resist-dyed textiles as an element of national identity formation in Uzbekistan. Journal of Textile Engineering & Fashion Technology, 2025.

URL: <https://medcraveonline.com/JTEFT/JTEFT-11-00408.pdf>

4. Painted Clouds: Uzbek Ikats as a Case Study for Ethnic Textiles. University of Nebraska-Lincoln, Digital Commons. URL:

<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1911&context=tsaconf>

5. Unraveling the Threads: Suzani Fabrics in Modern Fashion. Alesouk, 2023. URL: <https://alesouk.com/integrating-suzani-fabrics-into-modern-fashion-a-thread-of-tradition-and-innovation/>

6. Addressing Cultural Appropriation in the Fashion Industry. Conscious Life & Style, 2022. URL: <https://www.consciouslifeandstyle.com/cultural-appropriation-fashion/>